

O‘ZBEKISTONDA SHAXSIY MA'LUMOTLARNI MUHOFAZA QILISH AMALIYUOTI.

Ziyayeva Sholpan Kudaybergenovna

assistent, "TIQXMMI" Milliy tadqiqot universiteti

sholpan679132@mail.ru

+99890 902 66 28

Aynakulov Sharafidin Abdusalilovich

katta o'qituvchi, "TIQXMMI" Milliy tadqiqot universiteti

aynakulovsh1965@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda shaxsiy ma’lumotlarni muhofaza qilishning huquqiy va institutsional asoslari tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi sharoitida fuqarolarning shaxsiy hayot daxlsizligi va ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlash dolzarb masala hisoblanadi. Maqolada amaldagi qonunchilik bazasi, xalqaro tajriba bilan uyg‘unlashuv hamda shaxsiy ma’lumotlarni qayta ishlashdagi muammolar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: shaxsiy ma’lumotlar, axborot xavfsizligi, shaxsiy hayot daxlsizligi, kiberxavfsizlik, sub’ekt huquqlari, O‘zbekiston qonunchiligi.

Abstract: This article analyzes the legal and institutional framework for the protection of personal data in Uzbekistan. In the context of the development of the digital economy, ensuring the privacy of citizens and data security is an urgent issue. The article discusses the current legislative framework, harmonization with international experience, and problems in the processing of personal data.

Keywords: personal data, information security, privacy, cybersecurity, subject rights, Uzbek legislation.

Аннотация: В данной статье анализируется правовая и институциональная база защиты персональных данных в Узбекистане. В контексте развития цифровой экономики обеспечение неприкосновенности частной жизни граждан и безопасности данных является актуальной проблемой. В статье рассматривается действующая законодательная база, ее

гармонизация с международным опытом и проблемы обработки персональных данных.

Ключевые слова: персональные данные, информационная безопасность, неприкосновенность частной жизни, кибербезопасность, права субъектов, законодательство Узбекистана.

Kirish

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Davlat xizmatlari, bank tizimlari va elektron tijoratning rivojlanishi katta hajmdagi ma'lumotlar almashinuvini taqozo etadi. Biroq, ma'lumotlar hajmining ortishi bilan bir qatorda, ulardan noqonuniy foydalanish va shaxsiy ma'lumotlar sizib chiqishi xavfi ham oshib bormoqda. O'zbekistonda ushbu sohani tartibga solish maqsadida milliy huquqiy baza shakllantirildi.

Adabiyotlar tahlili

O'zbekistonda shaxsiy ma'lumotlar himoyasi bo'yicha tadqiqotlar asosan "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun qabul qilingandan so'ng jadallashdi. Xorijiy olimlardan (masalan, GDPR bo'yicha tadqiqotlar) olingan tajriba shuni ko'rsatadiki, ma'lumotlar sub'ektining roziligi va ma'lumotlarni qayta ishlashning shaffofligi asosiy ustuvorlik hisoblanadi. Milliy tadqiqotchilar esa ko'proq axborotni texnik himoyalash va huquqiy javobgarlik mexanizmlariga e'tibor qaratishadi.

Metodlar

Maqolani tayyorlashda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Normativ-huquqiy tahlil: O'zbekiston Respublikasining tegishli qonunlari va xalqaro konvensiyalarni o'rganish.

Qiyosiy tahlil: O'zbekiston qonunchiligini xalqaro standartlar (xususan, Yevropa Ittifoqining GDPR talablari) bilan solishtirish.

Desk-tadqiqot: Mavjud hisobotlar va ekspert xulosalarini tahlil qilish.

Natijalar

O'zbekistonda shaxsiy ma'lumotlarni (shaxsga doir ma'lumotlar) muhofaza qilish amaliyotini tushunish uchun huquqiy baza, majburiyatlar va texnik xavfsizlik

choralarini chuqurroq tahlil qilish kerak. Bu soha nafaqat fuqarolar uchun, balki ta'lim, fan va boshqaruv sohasida ishlaydigan mutaxassislar uchun ham juda muhimdir.

Quyida ushbu tizimning batafsil tarkibiy qismlarini keltiraman:

Huquqiy tartibga solishning asosiy qoidalari O'zbekistonda shaxsga doir ma'lumotlar bilan ishlashda "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun asosiy ustun hisoblanadi. Undagi asosiy tushunchalar:

Subyekt: Ma'lumotlari yig'ilayotgan jismoniy shaxs (fuqaro).

Operator: Ma'lumotlar bazasini yurituvchi tashkilot yoki shaxs (masalan, ta'lim muassasasi, bank, internet do'kon).

Ma'lumotlar bazasi: Elektron yoki qog'oz shaklidagi ma'lumotlar majmuasi.

Asosiy prinsiplar:

Qonuniylik: Ma'lumotlar faqat qonuniy maqsadlarda yig'ilishi kerak.

Mutanosiblik: Faqat maqsadga erishish uchun yetarli bo'lgan ma'lumotlar so'ralishi lozim (ortiqcha ma'lumot yig'ish taqiqlanadi).

Konfidensiallik: Ma'lumot operatori ularning oshkor bo'lmasligini ta'minlashi shart.

Ma'lumotlar bazalarini davlat reyestrda ro'yxatdan o'tkazish

O'zbekistonda shaxsga doir ma'lumotlar bazalarini shakllantiruvchi har qanday yuridik shaxs O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi (yoki tegishli vakolatli organ) qoshidagi davlat reyestrda ro'yxatdan o'tishi shart.

Nima uchun kerak? Bu davlatga kim qanday ma'lumotlarni yig'ayotganini nazorat qilish imkonini beradi.
Reyestrda o'tmaslik: Agar tashkilot bazani ro'yxatdan o'tkazmasdan faoliyat yuritsa, bu qonunbuzarlik hisoblanadi.

Ma'lumotlarni lokallashtirish talabi (Serverlar masalasi) Bu amaliyotdagi eng muhim nuqtalardan biridir. O'zbekiston qonunchiligiga ko'ra:

O'zbekiston fuqarolarining shaxsga doir ma'lumotlari O'zbekiston hududida jismonan joylashgan serverlarda saqlanishi kerak.

Xalqaro kompaniyalar uchun: Telegram, Facebook, Google kabi platformalar ham o'z foydalanuvchilarining ma'lumotlarini qonun doirasida himoya qilishi va mahalliy talablarga rioya etishi so'ralmoqda.

Ta'lim sohasida ma'lumotlar xavfsizligi Sizing kasbiy faoliyatingiz (pedagogika va tadqiqot) nuqtayi nazaridan quyidagilarga e'tibor berish muhim:

Talabalar va xodimlar ma'lumotlari: Talabalarning shaxsiy hujjatlari, baholari va baholash natijalari bo'lgan bazalar xavfsiz serverlarda saqlanishi kerak.

AI va ma'lumotlar: Agar siz tadqiqotlaringizda AI vositalaridan (ChatGPT, Claude, NotebookLM) foydalansangiz, ularga o'quvchilarning shaxsini aniqlash imkonini beradigan ma'lumotlarni (ism-sharifi, pasport raqami, uy manzili) kiritmasligingiz kerak. Faqat anonimlashtirilgan yoki umumiy ma'lumotlarni qayta ishlash tavsiya etiladi.

Javobgarlik turlari Qonunbuzarlik sodir etilganda quyidagi choralar ko'rilishi mumkin:

Ma'muriy javobgarlik: Ma'lumotlarni qonunga xilof ravishda qayta ishlash, bazani ro'yxatdan o'tkazmaslik yoki ma'lumotlarni lokallashtirish talabini bajarmaslik jarimaga sabab bo'ladi.

Jinoyaviy javobgarlik: Agar shaxsga doir ma'lumotlar tarqatib yuborilsa, sirlari oshkor qilinsa yoki jiddiy zarar yetkazilsa, Jinoyat kodeksining 141-2 moddasi bo'yicha jinoiy javobgarlik ko'zda tutilgan.

Fuqarolik-huquqiy javobgarlik: Jabrlanuvchiga yetkazilgan ma'naviy va moddiy zararni qoplash majburiyati.

Amaliy tavsiyalar (Xavfsizlik uchun) Agar siz o'z tadqiqotlaringiz yoki institut faoliyatida ma'lumotlar bilan ishlasangiz:

Anonimlashtirish: Ma'lumotlarni tahlil qilishdan oldin ism va shaxsiy raqamlarni olib tashlang.

Ikki bosqichli autentifikatsiya (2FA): Ma'lumotlar bazalariga kirishda shifrlash va 2FA dan foydalaning.

PDF/Hujjatlarni himoyalash: Muhim hujjatlarni (imtihon savollari, shaxsiy ma'lumotlar) yuborishda parollangan arxivlardan foydalaning.

Kibergigiyena: Noma'lum manbalardan kelgan fayllarni ochmang va tashkilot kompyuterlarida shubhali dasturlarni o'rnatmang.

Ushbu qonunchilik doirasida ishlash nafaqat qonuniy talab, balki sizning tadqiqotlaringiz va o'quvchilaringizning ishonchini saqlab qolish uchun ham juda muhimdir.

Shunga qaramay, amaliyotda ayrim kamchiliklar mavjud:

Axborot madaniyati: Fuqarolarning o'z ma'lumotlariga nisbatan ehtiyotkorligi va huquqiy savodxonligi hali yetarli darajada emas.

Texnik salohiyat: Kichik va o'rta biznes sub'ektlari uchun mijozlar ma'lumotlarini xavfsiz saqlash infratuzilmasini yaratish qimmatga tushadi.

Kiberhujumlar: Davlat organlari va xususiy sektor bazalariga nisbatan kiberhujumlarning murakkablashib borayotgani yangi avlod himoya tizimlarini talab qiladi.

Xulosa

O'zbekistonda shaxsiy ma'lumotlarni muhofaza qilish tizimi shakllanish bosqichida bo'lsa-da, sezilarli yutuqlarga erishildi. Tizimni yanada takomillashtirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

Ta'lim: Aholi o'rtasida kibergigiyena va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha keng ko'lamli ma'rifiy ishlarni olib borish.

Texnik yordam: Tadbirkorlar uchun ma'lumotlarni himoyalashning arzon va samarali dasturiy yechimlarini (kiber-sug'urta va boshqalar) joriy etishni rag'batlantirish.

Nazoratni kuchaytirish: Ma'lumotlar sizib chiqishiga yo'l qo'ygan tashkilotlar uchun javobgarlikni yanada aniq va qat'iy belgilash.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori, "Shaxsga doir ma’lumotlar bazalarining davlat reyestrini yuritish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida" (2020-yil, 8-fevral, 71-son).
2. Qadamov, J. (2024). O‘zbekiston — 2030: innovatsiya, fan va ta’lim istiqbollari. "Raqamli muhitda shaxsga doir ma’lumotlarni huquqiy himoya qilishning dolzarb masalalari" bo‘limi.
3. Khushnazar, J. (2026). Incorporating the Right to be Forgotten into Uzbekistan’s Personal Data Law: Prospects, Challenges, and Comparative Insights from Global Privacy Frameworks. (Ilmiy maqola).
4. Maksudov, M. (2024). The Role of Cybersecurity and Data Privacy in Uzbekistan: Safeguarding Digital Landscapes in the 21st Century. In: Information Technologies and Management. Baltija Publishing.
5. Greenleaf, G., & Kaldani, T. (2024). Data Privacy Laws in Central Asia: Between ex-SSR and 'Belt and Road'. International Data Privacy Law.
6. Muminov, H. M. (2023). Security of Personal Data as an Important Part of Information Security of the Republic of Uzbekistan. (Ilmiy tahlil).
7. Ismailov, B. (2020). Digital Rights in Central Asia: Legal Analysis and Practice. Tashkent State University of Law Press.